

Книженко Оксана Олександрівна

Національна академія прокуратури України,

старший викладач відділу кримінально-правових дисциплін,

доктор юридичних наук, професор

**ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА
УМИСНЕ НЕВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ АБО ПРО
ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ**

Нині одним із актуальних питань є кваліфікація дій особи, засудженої за вироком, яким затверджено угоду. Зокрема, йдеться про випадки, коли особа ухиляється від відбування (чи виконання) покарання, узгодженого сторонами.

Аналіз матеріалів судової практики засвідчив, що зараз суди вирішують означену проблему двома шляхами. При цьому ці шляхи є діаметрально протилежними один одному. В одних випадках, засудженого, який ухиляється від відбування (виконання) покарання (наприклад, штрафу, виправних робіт) притягають до відповідальності за ст. 389-1 КК України [1], а в інших за ст. 389 КК України [2]. Також варто зауважити, що є випадки, коли суди не завжди погоджуються з попередньою кваліфікацією, здійсненою на досудовому слідстві. Наприклад, до суду провадження надійшло з кваліфікацією за ст. 389 КК України. Проте в суді діям винного надається інша оцінка й, на думку судді, поведінку винного необхідно оцінювати за ст. 389-1 КК України. В якості аргументу наводиться наступне: «чинним кримінально-процесуальним законодавством України чітко передбачений порядок ухвалення та виконання вироків, затверджених на підставі угод, а також спеціальну кримінальну відповідальність, передбачену ст. 389-1 КК України» [3].

Наявність такої розрізненої практики свідчить про існування неоднакового трактування судами змісту норми права. Отже, рано чи пізно порушене питання стане предметом уваги Верховного Суду, оскільки згідно з ч. 1 ст. 36 Закону України про «Про судоустрій і статус суддів» саме Верховний Суд забезпечує

сталість та єдність судової практики. З цією метою у п. 6 ч. 2 ст. 36 вказаного закону зазначається, що Верховний Суд забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

У цій публікації буде обґрунтована власна позиція з приводу кваліфікації вказаних дій особи. Полягає вона в тому, що за ст. 389-1 КК України кваліфікація має здійснюватися у випадках, коли особа не виконує не все те, що складає зміст угоди, а лише ту її частину, яка не стосується покарання. У разі ж невиконання покарання, яке також охоплюється змістом угоди, дії особи необхідно оцінювати як ухиляння від відбування (виконання) певного виду покарання.

На підтвердження цієї точки зору, наведу наступні доводи.

По-перше, до передбачення у КК України ст. 389-1 випадки ухиляння від виконання (відбування) покарання охоплювалися спеціальними нормами, такими як: ст.ст. 389 – 393. Із появою в 2012 році кримінальних проваджень на підставі угод з'явилася потреба у криміналізації наступних форм поведінки: невиконання дій, які винний має вчинити на користь потерпілого у визначений строк, як це має місце під час укладення угоди про примирення (ст. 471 КПК України), а також невиконання обов'язків щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, умов часткового звільнення від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування збитків державі під час укладення угоди про визнання винуватості (ст. 472 КПК України).

По-друге, передбачення у КК України в 2012 році ст. 389-1 засвідчує, що ця норма є спеціальною відносно ст. 382 КК України, згідно з якою особа підлягає відповідальності за невиконання судового рішення. Специфіка цієї норми полягає в тому, що вона передбачає відповідальність за діяння, які, як на час прийняття норми, так й нині, окрім ст. 382 КК, не охоплюються будь-якою

іншою нормою, це – невиконання умов угоди, що не пов'язані з виконанням (відбуванням) покарання. Про ці умови домовляються самі сторони, тому й рішення (вироку суду), в якому вони одержують своє закріплення відрізняється від тих, де такої домовленості немає. В усіх інших випадках суд приймає рішення, керуючись законом, а не домовленістю сторін та законом, як це відбувається під час укладення угод. Домовитися про умови виконання (відбування) покарання сторони не можуть.

У такому контексті спеціальною нормою щодо виконання покарання були й залишаються ст.ст. 389-390 КК України. Це підтверджується тим, що відповідно до ст.ст. 471, 472 КПК України до змісту будь-якої угоди завжди входить узгоджене покарання, включаючи й випадки звільнення від його відбування з випробуванням. В угоді необхідно лише домовитися про покарання або про звільнення від його відбування з випробуванням. Порядок же його виконання (відбування) визначається Кримінально-виконавчим кодексом України (ст. 1). Отже, якщо особа порушує порядок його виконання (відбування), вона підлягає відповідальності за ст.ст. 389-390 КК України.

По-третє, Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» частково вирішує порушене питання, роз'яснюючи питання відмежовування невиконання угоди ([ч. 1](#) ст. 476 КПК), яке тягне за собою скасування вироку, постановленого на підставі угоди, від умисного невиконання угоди ([ч. 5](#) ст. 476 КПК), яке, окрім скасування вироку, є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за [ст. 389-1](#) КК.

Так, невиконання угоди, передбачене [ч. 1](#) ст. 476 КПК, має місце, коли особа, засуджена на її підставі, не ухиляється від її виконання, а не має (чи втрачає) реальну (фактичну, об'єктивну) можливість виконати взяті на себе зобов'язання. Тобто в цих випадках під час укладання угоди особа, засуджена

на її підставі, або помилково вважала, що має реальну можливість виконати покладені на неї угодою і взяті на себе зобов'язання (наприклад, помилково вважала, що її родичі матеріально допоможуть їй відшкодувати спричинені збитки), або вже після укладення такої угоди втратила можливість її виконати (наприклад, унаслідок стихійного лиха були знищені наявні в неї кошти, за рахунок яких вона мала намір усунути спричинену шкоду).

Під умисним же невиконанням угоди ([ч. 5](#) ст. 476 КПК) розуміються випадки, коли особа, засуджена на її підставі, хоча і має реальну можливість виконати її умови (взяті на себе зобов'язання), але цілком свідомо (бажаючи цього, тобто діючи з прямим умислом) здійснює певні зусилля, спрямовані на ухилення від виконання цих зобов'язань (наприклад, приховує кошти, які повинна була перерахувати на користь потерпілого тощо). Саме в таких випадках особа має притягуватися до кримінальної відповідальності за [ст. 389-1](#) КК.

Отже, суд виокремив два види невиконання угоди. Перший з них (невиконання угоди) охоплюється [ч. 1](#) ст. 476 КПК, другий вид (умисне невиконання угоди) підпадає під дію [ч. 5](#) ст. 476 КПК й має місце, коли засуджена особа хоча і має реальну можливість виконати умови угоди (**взяті на себе зобов'язання**) (розрядка – К.О.), але свідомо ухиляється від **виконання цих зобов'язань** (розрядка – К.О.).

Таким чином, Вищий спеціалізований суд України пов'язує кримінальну відповідальність за умисне невиконання угоди, відповідальність за яке передбачена ст. 389-1 КК України, тільки у випадках невиконання **взятих на себе зобов'язань** (розрядка – К.О.), а не узгодженого покарання в тому числі.

По-четверте, ні про яку спеціальну кримінальну відповідальність, як зазначалося у вирозі, про який згадано на початку цієї публікації, не можна вести мову. Про спеціально присвячені норми, в яких передбачено кримінальну відповідальність за конкретно-визначені діяння – так. Проте, це специфіка норм,

а не кримінальної відповідальності. Як вже відзначалося, на відміну від *взятих на себе зобов'язань*, порядок виконання (відбування) певного виду та розміру покарання, про яке, керуючись положеннями КК України, домовилися сторони, передбачено Кримінально-виконавчим кодексом (КВК). КВК не містить норм, які б розв'язували питання порядку виконання вказаних зобов'язань, оскільки вони (*взяті на себе зобов'язання*) не належать до змісту кримінальної відповідальності й можуть бути оцінені лише як заходи кримінально-правового характеру. Саме через цю обставину й виникла необхідність у появі ст. 389-1 КК України.

У науковій літературі висловлюється думка, що у разі невиконання покарання, узгодженого угодою, дії особи потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів – ст. 389-1 КК України та відповідною нормою, в якій передбачено відповідальність за ухиляння від відбування (виконання) конкретного виду покарання. Вважаю, що сукупність злочинів можлива лише в тих випадках, коли особа не виконує не тільки взяті на себе зобов'язання, а й узгоджене покарання. У протилежному випадку порушуватиметься конституційний принцип, закріплений у ст. 61 Конституції України. Зокрема, ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Оцінюючи невиконання покарання, узгодженого угодою, за двома нормами відбуватиметься не що інше, як подвійне інкримінування.

Поставити крапку у цій дискусії, як вже зазначалося на початку, зможе лише Верховний Суд України.

Список використаної літератури:

1. Вирок Франківського районного суду м. Львова від 13 червня 2017 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67413322>

2. Вирок Тиврівського районного суду Вінницької області від 15 грудня 2017 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71190723>

3. Вирок Дзержинського районного суду м. Харкова від 25 жовтня 2017 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69790077>